

1 POSTAVENÍ INSTITUTU OPOMENUTÍ V RÁMCI NAUKY TRESTNÍHO PRÁVA HMOTNÉHO, POJEM OPOMENUTÍ V TRESTNÍM PRÁVU, DŮVOD A HISTORICKÝ VÝVOJ TRESTNOSTI OPOMENUTÍ

1.1 Úvodem

Lidská vůle se neomezuje na provedení určité činnosti, nýbrž zahrnuje i případné opomenutí takové činnosti. Z toho vyplývá, že **vedle konání se vyskytuje také opomenutí, a to jakožto druhá, relativně samostatná forma lidskou vůlí ovládaného jednání.** Toto obecné zjištění se promítá i do oblasti trestního práva. I trestní právo dnes již tradičně věnuje opomenutí pozornost, ať už ve své obecné části formulací principů dopadajících na omisivní jednání jako takové, či ve své části zvláštní, stanovením skutkových podstat omisivních trestných činů. Hned v úvodu práce je nutno poznamenat, že opomenutí stojící v základu omisivního trestného činu nelze zaměňovat s pouhou nečinností. **Opomenout neznamená pouhé „neudělat“, „neučinít“, „zdržet se pohybu“, nýbrž „něco určitého neudělat“,** což bude podrobně vysvětleno níže.

V práci věnované opomenutí v trestním právu je nejprve nezbytné pojednat o postavení tohoto institutu v rámci doktríny trestního práva hmotného, a to hned z několika důvodů. Předně jde o to, že této otázce, alespoň pokud jde o tuzemskou literaturu, je věnován minimální prostor. Dále jde o to, že ani zahraniční literatura, kterou jsem měl k dispozici, nepodává dle mého názoru stran zařazení institutu opomenutí jednoznačné a uspokojivé odpovědi. Názory nabízené zahraničními autory se různí, jsou předkládána rozličná řešení mající různé důsledky. **Náležitě vyřešení problému postavení institutu opomenutí v trestním právu je ovšem významné, neboť nejen že představuje východisko všech dalších úvah, ale jeho řádným začleněním lze identifikovat instituty příbuzné.** Jsou-li řádně zjištěny příbuzné pojmy, lze následně použít, ač třeba nikoliv v plném rozsahu, pravidla a principy vyvinuté pro účely těchto blízkých institutů.

Z dostupné literatury (viz níže) vyplývá, že opomenutí je některými autory řazeno mezi formy trestné činnosti, jiní o něm naopak pojednávají v rámci nauky o skutkové

podstatě trestného činu, další pak vycházejí z toho, že opomenutí, resp. omisivní trestné činy vykazují taková specifika, že je třeba o nich pojednat v zásadě samostatně jako o zvláštním případě trestní odpovědnosti. Existují však i další možné pohledy na tuto věc. Ovšem abych se mohl vyjádřit k tomu, které stanovisko je mi nejbližší a které zastávám, musím nejprve stručně pojednat o pojmu trestného činu, zvláštních formách trestné činnosti a o skutkové podstatě trestného činu. Proč právě o těchto pojmech? **Protože právě mezi zvláštní formy trestné činnosti, resp. do rámce nauky o skutkové podstatě trestného činu bývá opomenutí řazeno nejčastěji. K pojmu trestného činu je nutno se vyjádřit především z toho důvodu, že se jedná o klíčový trestněprávní koncept, ze kterého vycházejí i pojmy zvláštních forem trestné činnosti a skutkové podstaty trestného činu.**

1.2 Trestný čin, skutková (deliktní) podstata trestného činu, zvláštní forma trestného činu

1.2.1 Trestný čin

Je zřejmé, že v rámci práce primárně zaměřené na řešení a zodpovězení otázek vyplývajících z nauky o opomenutí se nelze v plné šíři věnovat pojmu trestného činu, resp. různým teoretickým koncepcím, jež se tohoto pojmu týkají. Vzhledem k tématu této práce je nicméně nezbytné vyřešit otázku týkající se systematického zařazení nauky o opomenutí v rámci trestněprávní doktríny. A sice jde o to, zda učení o omisích řadit do rámce nauky o skutkové podstatě, jak fakticky činí např. Solnař¹, Nezkusil², Novotný se Šámalem a Vanduchovou³, Kratochvíl⁴, Jelínek⁵, Mezger⁶ či Mayer⁷, nebo naopak do rámce nauky o zvláštních formách trestné činnosti, jak činí např. Jescheck⁸, Maurach⁹ či Roxin¹⁰. Vyřešení této otázky není samoučelné a nejde

¹ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M.: *Systém českého trestního práva. Část druhá. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009.

² NEZKUSIL, J.: *Československé trestní právo. Svazek I. Obecná část*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1976.

³ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010.

⁴ KRATOCHVÍL, V. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁵ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016.

⁶ MEZGER, E.: *Strafrecht. Ein Lehrbuch*. 2. Auflage. München und Leipzig: Duncker & Humblot, 1933.

⁷ MAYER, M. E.: *Der Allgemeine Teil des deutschen Strafrechts*. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1923.

⁸ JESCHECK, H. H., WEIGEND, T.: *Lehrbuch des Strafrechts: Allgemeiner Teil*. Berlin: Duncker & Humblot, 1996.

⁹ MAURACH, R.: *Deutsches Strafrecht. Allgemeiner Teil*. Karlsruhe: C. F. Müller, 1965.

¹⁰ ROXIN, C.: *Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band II. Besondere Erscheinungsformen der Straftat*. München: C. H. Beck, 2003.

o pouhou formalitu, jak by se snad mohlo na první pohled zdát. Zvláštní formy trestné činnosti totiž zahrnují právní pojmy, jež si jsou příbuzné, mají podobné vlastnosti, a tudíž k nim lze i podobným způsobem přistupovat či s nimi zacházet a ve vztahu k nim aplikovat i podobná pravidla. Proto nelze ponechat stranou otázku, zda opomenutí náleží mezi zvláštní formy trestné činnosti, nebo naopak spadá do rámce nauky o skutkové podstatě. Přitom má-li být pojednáno o takových figurách, jako jsou zvláštní formy trestné činnosti a skutková podstata trestného činu, je nezbytná alespoň stručná úvodní zmínka o pojmu trestného činu. **Trestný čin je totiž základním, nejvýznamnějším trestněprávním konceptem. Od tohoto pojmu, který je základem trestní odpovědnosti, se následně odvíjejí i úvahy týkající se zvláštních forem trestné činnosti, potažmo skutkové podstaty trestného činu.**

Dříve než pojednám o pojmu trestného činu, považuji za vhodné upozornit, že sám výraz „trestný čin“ je v tisíciletých dějinách trestního práva relativní novinkou. Této formulace („*Straftat*“) užil poprvé zřejmě Rakušan Högel, přičemž se jednalo o zastřešující pojem ve vztahu k tripartici soudně trestných deliktů zločin (*Verbrechen*) – přečin (*Vergehen*) – přestupek (*Übertretung*), užívané v Rakousku na základě tehdy platného trestního kodexu z roku 1852. Není bez zajímavosti, že nový výraz trestný čin (*Straftat*) se setkal ve své době spíše s negativními reakcemi a byl poměrně hojně kritizován. Tak např. Gleispach ho označil za hrubou jazykovou chybu, slovní obludu a hrozné, nesmyslné a ošklivé neněmecké slovo, a Traeger ho považoval za výraz, který sice není nesmyslný, ale dle jeho názoru je užívaný v nesprávném významu, neboť trestný čin je činem popravčího, nikoliv vraha.¹¹ Přesto se kritizovaný výraz ujal, a to nejen v tehdejší Rakousku, nýbrž i mezi řadou autorů německých. Posléze pronikl i do mnohých legislativních děl, včetně tuzemských. Důvodem jeho úspěchu byla zřejmě potřeba vytvoření zastřešujícího pojmu, pod který by bylo možno podřadit veškeré soudně trestné delikty, neboť staršího pojmu zločin bylo původně užíváno nejen jako souhrnného označení soudně trestných deliktů jako celku, nýbrž i jako technického termínu sloužícího k označení těch nejzávažnějších protiprávních jednání.

V literatuře i trestněprávních předpisech se lze setkat s celou řadou různých definic trestného činu. V zásadě lze mezi nimi rozlišit dvě skupiny. A sice definice materiální (obsahové), jež se snaží podstatu trestného činu vymezit obsahově, např. jako skutek narušující společenský život, a definice formální, kladoucí důraz na právní kvalitu pojmu trestného činu a trestný čin popisující např. jako zákonem reprobované jednání, na něž je stanoven trest (pozn.: materiální a formální definici trestného činu nelze směřovat s jeho materiálním a formálním pojetím, resp. znaky, jde o rozdílné koncepty¹²).

¹¹ MEZGER, E.: *Strafrecht. Ein Lehrbuch*. 2. Auflage. München und Leipzig: Duncker & Humblot, 1933, s. 88.

¹² SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M.: *Systém českého trestního práva. Část druhá. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009, s. 24.

S ohledem na zaměření předkládané práce se rozboru různých pojetí vyhnu a pouze stručně uvedu, že **trestným činem se v této práci obecně rozumí zákonem zakázané jednání, na něž je stanoven trest. Trestný čin je tedy především pojmem právním.** Slovy § 13 odst. 1 trestního zákoníku se jedná o „protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně“. Jako takový **je pojem trestného činu tedy definován právní normou, ze které vyplývají jeho znaky**, jež představují souhrn podmínek nezbytných k úsudku o trestnosti. Jakkoliv lze ocenit snahy o vytvoření sociálně obsahové definice trestného činu, nelze přehlédnout, že trestný čin je ve svém jádře vždy především „počináním, jež zákonodárce [...] nechce, zakazuje tj. – a tím přicházíme k ústřednímu prameni právního poznávání – trestní normou stíhá. Tato norma stanoví zároveň pojmový rozsah deliktu, jímž je právě onen soubor znaků, jež jsou za právní náležitosti deliktu instituovány. Zcela přirozeným důsledkem toho jest, že každý znak pojmového souboru jest prvkem normologicky relevantním“¹³.

Ony znaky, jež ve svém souhrnu pojem trestného činu vytváří a které po Rálišově vzoru nazývám znaky deliktními (deliktní jednání, deliktní následek atd.)¹⁴, mají různou náplň a povahu. V zásadě lze rozlišovat mezi **znakem materiálním** na jedné straně, tím může být např. společenská nebezpečnost coby ohrožení nebo poškození chráněných společenských vztahů vyjadřující celkovou závažnost činu jak z hlediska jeho objektivních, tak subjektivních znaků, včetně pachatele¹⁵ (tak u nás za účinnosti trestních zákonů z let 1950 a 1961), a **znaky formálními**, tedy tzv. uvedenými v zákoně, na druhé straně. V rámci znaků formálních je pak možno rozlišit jednak **znaky obecné** a jednak **znaky typové** čili znaky skutkové podstaty. Materiální znak ponechám pro účely této práce stranou, a to nejen kvůli stručnosti, ale především s ohledem na formální pojetí trestného činu, z něhož vychází u nás platný trestní zákoník, a v následujícím textu se tak soustředím již jen na znaky formální, obecné i typové, a to v rámci stručného pojednání o skutkové podstatě trestného činu.

1.2.2 Pojem skutkové a deliktní podstaty trestného činu¹⁶

Tak jako jsem výše naznačil, že v práci primárně věnované problematice opomenutí v trestním právu nelze činit hlubší úvahy týkající se pojmu trestného činu, musím i v souvislosti s výkladem o skutkové podstatě upozornit, že pojednání nebude

¹³ RÁLIŠ, A.: *Pojem a trestnost' pokusu*. Bratislava: Právnická fakulta Slovenskej univerzity, 1939, s. 16–17.

¹⁴ Tamtéž, str. 17.

¹⁵ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M.: *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 179.

¹⁶ Ve smyslu obecné teorie práva je výraz skutková podstata chápán jakožto souhrnný pojem všech příslušných podmínek, na jejichž existenci je navázán určitý právní následek.

vyčerpávající. Nelze v této práci detailně řešit spory týkající se postavení tohoto pojmu v rámci trestněprávní nauky, spory o to, zda pod něj zahrnout vedle znaků objektivních i prvky subjektivní, či neshody ohledně toho, zda protiprávnost je, či naopak není prvkem skutkové podstaty. Ze stejného důvodu se nebudu zabývat ani argumenty těch, kteří pojem či alespoň termín skutkové podstaty jako neúčelný nebo nevhodný odmítají. Alespoň stručná zmínka a základní vyjasnění předmětného pojmu jsou však nezbytné. Bez nich by totiž nebylo možné odpovědět na shora předestřenou otázku, zda nauka o opomenutí je součástí vědy o skutkové podstatě, nebo zda je naopak institutem, jenž by měl být řazen mezi zvláštní formy trestné činnosti.

Osvětlení konceptu skutkové podstaty je nezbytné i z toho důvodu, že zvláštní formy trestné činnosti jsou s pojmem skutkové podstaty soudně trestného deliktu úzce spjaty, jsou na něm dokonce závislé. Pokud má být forma určitého jevu definována, je samozřejmě nezbytné definovat též její základ, v tomto případě tedy skutkovou podstatu trestného činu.

Pro zjednodušení výkladu a jeho lepší názornost je východiskem dalšího výkladu pojetí skutkové podstaty trestného činu v tom smyslu, ve kterém jej koncipoval Beling ve svém díle *Die Lehre vom Verbrechen*¹⁷. Jedná se totiž o základní, a pokud je mi známo, též o nejužší z moderních pojetí skutkové podstaty trestného činu. Belingovo chápání předmětného pojmu je krom toho jakožto nejužší kompatibilní s odlišnými, širšími koncepty skutkové podstaty trestného činu (Binding, Baumgarten, Welzel, Mezger, Solnař a další). Je v nich zahrnuto, neodporuje jim, často je dokonce jejich základem. Ona širší pojetí však již spolu navzájem kompatibilní nejsou. Lze maximálně hovořit o jejich částečném překrývání.

V tomto textu se tedy vychází z toho, že obecně je v trestním právu „třeba skutkovou podstatu definovat jakožto náčrt předobrazu zločinu. Teprve skutková podstata dává trestnému jednání stabilní výraz. Bez ní není zločinu. [...] tvoří středobod pojetí zločinu, okolo kterého se ostatní znaky zločinu seskupují“.¹⁸

Nastíněný **obecný koncept skutkové podstaty** je tedy pojmem bez vlastního obsahu („náčrt předobrazu“). Tato vlastnost na jednu stranu umožňuje jeho užívání ve vztahu ke všem typům trestných činů. Na druhou stranu si však žádá, aby byl obecný pojem skutkové podstaty trestného činu odlišován od **zákonných skutkových podstat** jednotlivých trestných činů, např. vraždy, podvodu apod. Ze skutkových podstat jednotlivých deliktů, ze souhrnu znaků jednotlivých deliktních typů, se získává prostřednictvím abstrakce. „[...] je abstraktní jednotou, ve které je sloučena mnohost jednotlivých skutkových podstat.“¹⁹

Obecný pojem skutkové podstaty, jakož i **zákonnou skutkovou podstatu** jednotlivého deliktu je třeba následně rozlišit od **skutkové podstaty konkrétní**, resp. od konkrétních okolností toho kterého případu, od faktického dění, které záleží

¹⁷ BELING, E.: *Die Lehre vom Verbrechen*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1906.

¹⁸ Tamtéž, s. 110.

¹⁹ Tamtéž, s. 111.

v jednání odpovídajícím zákonné skutkové podstatě, potažmo v jejím uskutečňování. Pojem zákonné skutkové podstaty v protikladu ke skutkové podstatě konkrétní, jež vyjadřuje konkrétní okolnosti určitého skutku, je pojmem, který rýsuje celkový **obraz určitého typu soudně trestného deliktu, obraz jeho zákonných znaků**. Bez toho, aby byla dána existence takové zákonné skutkové podstaty, nemůže existovat odpovídající trestný čin, v tom tkví její základní význam. Především jejím prostřednictvím je realizována základní trestněprávní zásada *nullum crimen sine lege*. „V zákonné skutkové podstatě spočívá těžiště každého typu zločinu.“²⁰ „Jednotlivé elementy, ze kterých je skutková podstata pojmově složena (v § 242 StGB věc, cizost, movitost věci, jakož i odnětí), jsou znaky skutkové podstaty“²¹ (pozn.: StGB je zkratka standardně užívaná pro německý trestní zákoník, v následujícím textu ji v tomto smyslu používám i já).

Mezi tyto znaky však Beling řadí pouze prvky vnější, objektivní. Podle jeho názoru zákonná skutková podstata jako taková ještě nic nevyovídá o protiprávnosti jednání, které jí koresponduje, tím méně vypovídá o vině. „Samo konstatování, že někdo skutkovou podstatu naplnil, konstatování, že je dáno uskutečnění skutkové podstaty, samo o sobě neopravňuje k žádným závěrům. Člověk tak mohl ‚zabít‘, ‚trýznit‘, ‚cizí věci poškodit‘, tím samotným však ještě není spáchán žádný zločin.“²²

Zákonná skutková podstata v tomto smyslu v sobě jiné než vnější, objektivní znaky nezahrnuje. Vina a protiprávnost, resp. ostatní předpoklady, které musejí být dány k tomu, aby bylo možno konstatovat, že byl spáchán trestný čin, stojí mimo rámec tohoto pojetí skutkové podstaty. Z toho důvodu musí být jejich existence posuzována samostatně poté, co je učiněn závěr, že skutková podstata jako taková naplněna byla. Pokud objektivní, vnější prvky dány nejsou, nemá na druhou stranu smysl řešit dále otázku protiprávnosti či viny.

V této souvislosti považuji za vhodné upozornit, že bezbřehé obohacování pojmu skutkové podstaty o další znaky ani já nepovažuji za šťastné. Vede totiž k tomu, že se vedle sebe ocitají a posuzují (v rámci širěji pojaté skutkové podstaty) právní pojmy, jejichž povaha je do značné míry odlišná, liší se i jejich význam (porovnejme kupříkladu znak protiprávnosti, pachatele či znak příčinné souvislosti)²³. Tato nesourodost pak samozřejmě komplikuje případné úvahy ke skutkové podstatě se vztahující, jakož i úvahy o konceptech majících ve skutkové podstatě své kořeny. Ne nadarmo označuje Beling široké pojetí skutkové podstaty, užívané kupříkladu Stübelem a zahrnující v sobě v podstatě veškeré znaky trestného činu, jako bez příčiny „zapelevelené“ a ve svém důsledku zbytečné, neboť splývá s pojmem zločinu.²⁴

²⁰ SAUERMAN, K.: *Der Versuch als „delictum sui generis“* (Strafrechtliche Abhandlungen, Heft 227). Breslau: SCHLETTTER'sche BUCHHANDLUNG (Franck & Weigert), 1927, s. 4.

²¹ BELING, E.: *Die Lehre vom Verbrechen*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1906, s. 112.

²² Tamtéž.

²³ Zřejmě i z tohoto důvodu řada autorů pracuje s relativně samostatně s koncepty „objektivní“ a „subjektivní“ skutkové podstaty.

²⁴ BELING, E.: *Die Lehre vom Verbrechen*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1906, s. 1–2.

Spíše užší koncepci skutkové podstaty by bylo možno obhájit i s odkazem na historické kořeny jejího moderního pojetí, které spočívají v původně procesním pojmu *corpus delicti*. Výraz *corpus delicti* ovšem neznamená nic jiného než „tělo deliktu“. Pakliže se hovoří o těle, hovoří se o vnějších znacích, o obrazu ve vnějším světě. Nikoliv o duši, která je vnějšímu světu skryta. Úzké pojetí skutkové podstaty je tedy plně v souladu se svým historickým východiskem, zatímco širší pojetí se od něj tu více, tu méně vzdalují.

Ač sám jsem zastáncem užšího pojetí, přesto se domnívám, že Belingův koncept, ze kterého vycházím a který je omezený na pouhé vnější typové znaky deliktu, je limitován poněkud neúčelně, zbytečně. Pomíjí totiž, že vedle typových znaků objektivních existují i typové znaky subjektivní. Není pak podle mého názoru účelné z dosahu skutkové podstaty některé z typových znaků vylučovat. Pokud zákonná skutková podstata rýsuje celkový obraz určitého **typu** soudně trestného deliktu, měla by zahrnovat veškeré **typové** znaky daného deliktu. Proto zákonnou skutkovou podstatou rozumím nejen souhrn typových objektivních znaků určitého trestného činu, nýbrž do jejího dosahu krom vnějších prvků řadím i další, resp. ostatní typové znaky příslušného trestného činu, typové znaky vnitřní (zejména *dolus* a *culpa*). **Skutková podstata je tedy souhrnem všech typových znaků trestného činu, a to jak znaků objektivních, tak i znaků subjektivních.**

Poté, co jsem stručně vymezil pojem skutkové podstaty v trestním právu, považuji za vhodné upozornit, že místo běžně užívaného pojmu „skutková podstata“ preferuji pro označení souhrnu typových znaků trestného činu užití termínu „**delikt ní podstata**“ trestného činu. Pojem delikt ní podstaty v uvedeném smyslu není ničím novým. Přišel s ním Ráliš²⁵ („pojmová delikt ní podstata“), jenž v souvislosti s jeho uplatněním výraz „skutková podstata“ zcela odmítl.

Podle něj totiž termín skutková podstata svádí k záměně deliktu coby „normologického pojmového souboru, se skutečnostním substrátem, o jehož právní subsumpci jde. [...] Vedle toho se odkazem na skutek příliš zdůrazňuje jen jedna část jeho podstaty, a to vnějškové objektivní náležitosti“.²⁶ S tím plně souhlasím. V daném případě jde totiž o podstatu určitého deliktu jako právního útvaru, resp. o to, jakými typovými znaky je tvořen ten či onen delikt. Tento fakt přitom plně vystihuje termín delikt ní podstata (podstata deliktu), zatímco označení skutková podstata (podstata skutku) je ve srovnání s ním poněkud nepřiléhavé. Je-li skutek standardně pojímán jako událost ve vnějším světě spočívající v jednání člověka (srov. např. rozhodnutí Ústavního soudu ve věci sp. zn. II. ÚS 143/02), pak nás pro účely stanovení typových znaků trestného činu coby právního konstruktu sotva zajímá podstata skutku jako události, jež se v minulosti ve vnějším světě odehrála; ta má význam odlišný, a sice pro zvážení, zda lze zjištěný skutek do rámce té či oné delikt ní podstaty přiřadit.

²⁵ RÁLIŠ, A.: *Pojem a trestnosť pokusu*. Bratislava: Právnická fakulta Slovenskej univerzity, 1939, s. 16.

²⁶ Tamtéž.

Co se týče skladby delikt ní podstaty, v Rálišově pojetí je, zjednodušeně řečeno, tvořena těmi prvky, které jsou naší panující naukou, resp. Solnařem označovány jako prvky skutkové podstaty trestného činu, s výjimkou protiprávnosti. Ta mezi delikt ní znaky trestného činu, jež jsou typovými znaky toho kterého deliktu, Rálišem řazena není. Ten naopak upozorňuje na urputnost a bezv ýslednost sporů týkajících se pojmu skutkové podstaty, komplikovaných smíšením pojmu deliktu s protiprávností²⁷. Ráliš přitom nebyl jediným naším autorem, který o vhodnosti uplatnění termínu „skutková podstata“ pochyboval či upozorňoval na obtíže s jeho uplatněním spojené, v tomto směru sám v citovaném díle odkazuje na Kallaba, Mílotu a Stránského.

Pokud přece jen v dalším textu výraz „skutková podstata“ užívám, pak v zásadě pouze tehdy, když cituji autory, kteří sami tento termín ve svém textu uplatňují.

Delikt ní podstata je tedy **souhrnem všech typových znaků tvořících právní náležitosti určitého soudně trestného deliktu**. Pokud jde o jednotlivé znaky, jež onen zmíněný souhrn tvoří, lze je označit termínem „**znaky delikt ní**“ (a v souvislosti s tím lze dále hovořit např. o delikt ní jednání či delikt ní následku apod.).²⁸ Patří mezi ně v prvé řadě objekt, tedy trestním právem chráněný právní statek. Spadá sem též jednání, jeho následek a příčinný vztah mezi nimi coby obligatorní prvky vnější (objektivní) stránky trestného činu. Dále to jsou znaky charakterizující subjekt (pachatele) trestného činu. Patří sem rovněž i znaky charakterizující vnitřní (subjektivní) stránku deliktu, mezi nimi zejména zavinění jakožto znak obligatorní. Z dalších, fakultativních znaků možno zmínit např. místo a čas jednání (objektivní stránka) či pohnutku (subjektivní stránka).

Pro úplnost dodávám, že **do rámce delikt ní podstaty nezahrnuji, v souladu s Rálišem, protiprávnost a pojem pachatele** trestného činu (to ze skupiny znaků delikt ní podstaty nikterak nevylučuje prvky mající svůj základ v pachatelově osobnosti, především znaky tzv. speciálního subjektu, např. vražda novorozence matkou, zneužití pravomoci úřední osoby apod.).

Důvod vyloučení protiprávnosti a pachatele, potažmo pachatelovy způsobilosti tkví v tom, že delikt ní podstata trestného činu určitého typu je tvořena pouze jeho typovými znaky. Jinak řečeno, mezi delikt ní znaky, tedy znaky typické pro delikt určitého druhu, lze řadit pouze znaky typové, tzn. takové, které definují jednotlivé kategorie trestných činů a současně je tak od sebe odlišují. Avšak protiprávnost ani pachatel, resp. jeho způsobilost podmíněná dosažením zákonem stanoveného věku (§ 25 trestního zákoníku) a přičetností (§ 26 trestního zákoníku) nejsou něčím, co by charakterizovalo trestný čin toho či onoho typu. Nejde o znaky, jimiž by se příslušné delikty od sebe navzájem lišily. Jedná se naopak o **obecné znaky každého soudně trestného deliktu** (delikt ní podstata je tedy užším pojmem než pojem trestného

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž, s. 17.

činu).²⁹ Jejich odlišná povaha determinuje jejich odlišný význam a uplatnění (na rozdíl od znaků deliktních).

Především jde o to, že nedostatek některého z typových, deliktních znaků trestného činu nevede bez dalšího k závěru o nedostatku trestnosti předmětného jednání (může jít např. o pokus příslušného trestného činu), chybí-li však v „pachatelově“ jednání některý ze znaků obecných (prvek protiprávnosti či nedostatek věku nebo přičetnosti), je bez dalšího namístě soud, že dotčené jednání není jednáním trestným. Též poměr jednotlivých typových, deliktních znaků navzájem se liší od poměru, který existuje mezi nimi a znaky obecnými. Zatímco deliktní znaky si jsou navzájem zcela rovnocenné, až teprve ve svém souhrnu umožňují závěr o protiprávnosti a následně o trestnosti činu. Protiprávnost, obvykle definovaná jako objektivní rozpor s právem, je tedy podmíněna až spojením odpovídajících deliktních znaků. Sama tudíž není typovým znakem, nýbrž obecnou vlastností deliktu coby souhrnu jeho typových znaků. Ve vztahu k pachateli se má věc tak, že závěr o trestnosti určitého aktu je zásadně podmíněn tím, že to byl trestně odpovědný člověk, kdo svým jednáním deliktní znaky naplnil. V opačném případě by opět byla vyloučena trestnost činu.

Tyto dva obecné znaky tedy v podstatě představují základní předpoklad pro to, aby se deliktní podstata kteréhokoliv trestného činu vůbec mohla jako jedna ze základních podmínek trestní odpovědnosti uplatnit.

Pro úplnost se sluší dodat, že protiprávnost je z rámce deliktní podstaty vyloučena kromě Ráliša např. též Jelínkem, podle kterého „**Pojmové znaky trestného činu [...] podle platné právní úpravy tvoří: 1. Protiprávnost. 2. Typové znaky trestného činu**, tj. znaky skutkové podstaty trestného činu (znaky charakterizující objekt, objektivní stránku, subjekt, subjektivní stránku). **3. Obecné znaky uvedené v zákoně [...]**“³⁰. Naproti tomu ji mezi znaky deliktní podstaty řadí zejména Solnař, jehož úvahy ústí v závěr, že „[j]e-li skutková podstata trestného činu odrazem pro společnost nebezpečných skutků, určených jich typovými znaky, není na místě vypustit jejich protiprávnost, neboť činy dovolené typicky nebezpečné pro společnost nejsou. Je proto i znak protiprávnosti typovým znakem pro společnost nebezpečných činů“³¹ či Šámal³², který zdůrazňuje³³, že „protiprávnost je obligatorním

²⁹ Jen pro zajímavost dodávám, že někteří autoři pojem pachatele staví vedle pojmu trestného činu, nikoliv do rámce jeho obecných znaků. Základem jejich představ je Živanovičova nauka o tripartici trestního práva (zločin – zločinec – trest) na rozdíl od obvyklé bipartice (zločin a trest). Oblast delikventa jako instituci odlišnou od pojmu deliktu chápe též již vzpomínaný Ráliš.

³⁰ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 138.

³¹ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M.: *Systém českého trestního práva. Část druhá. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix, 2009, s. 71.

³² ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 144 a násl. či ŠÁMAL, P.: Pojetí protiprávnosti podle nového trestního zákoníku. In: *Právník*, 2011, č. 8.

³³ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 149 a 152.

znakem skutkové podstaty stejně jako objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka“, což dokládá mj. poukazem na to, že „v těch skutkových podstatách, kde zákon konkrétně uvádí a zpravidla i vymezuje protiprávnost jako znak dispozice právní normy, je tento znak součástí typových znaků trestného činu“. Tak je tomu konkrétně např. v případě trestných činů pomoci těhotné ženě k umělému přerušení těhotenství dle § 161 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku – „jinak než způsobem přípustným podle zákona o umělém přerušení těhotenství“ –, u nedovoleného ozbrojování podle § 279 trestního zákoníku či u provedení zahraničního obchodu s vojenským materiálem podle § 265 odst. 1 trestního zákoníku – „bez povolení“, resp. „bez povolení nebo licence“ – atd.

Já se nicméně nedomnívám, že je možno z těchto příkladmo zmíněných a dalších podobně konstruovaných norem dovodit, že by protiprávnost byla typovým znakem trestného činu, potažmo znakem jeho delikt ní podstaty. Kromě toho, že jsem výše uvedl důvody, kvůli kterým protiprávnost považuji za obecný znak trestného činu, v důsledku čehož ji vylučuji z dosahu delikt ní podstaty, doplňuji, že pokud je ve vztahu k některým trestným činům ve zvláštní části kodexu prvek protiprávnosti výslovně zmíněn, je to v zásadě jen „pro větší srozumitelnost v těch případech, kde činnost popsaná v zákoně (pozn.: např. umělé přerušení těhotenství či držení střelné zbraně nebo zahraniční obchod s vojenským materiálem), se běžně vyskytuje jako činnost dovolená“³⁴. **Jde zde tedy především o „pouhé“ dosažení vyšší míry srozumitelnosti či o zdůraznění významu obecného znaku protiprávnosti v rámci dispozice právní normy, nikoliv o formování dalšího typového znaku trestného činu. Toto legislativní řešení tím pádem ani nezakládá specifickou protiprávnost předmětných deliktů, neboť v konečném důsledku i tyto odporují právnímu řádu stejně tak, jako mu odporují trestné činy ostatní, vždy se jedná o protiprávnost ve smyslu objektivního rozporu s právem, přičemž otázku jejich protiprávnosti či naopak oprávněnosti by bylo možno hodnotit i bez případné výslovné zmínky učiněné ve zvláštní části trestního zákoníku.** Ta zajišťuje především větší srozumitelnost normy, avšak z protiprávnosti coby obecného znaku trestného činu znak typový nečiní. Tak např. pokud by v § 161 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku u deliktu pomoci těhotné ženě k umělému přerušení těhotenství chyběla výslovná zmínka o „způsobu přípustném podle zákona o umělém přerušení těhotenství“, přesto by při řádném výkladu jednání člověka, který správně podle citovaného zákona přípustným způsobem postupoval, nebylo trestným činem, a to právě pro nedostatek protiprávnosti (rozporu s právním řádem), a samozřejmě i naopak.

Těž je nutno zdůraznit, že příslušnost k typovým znakům trestného činu (znakům delikt ní podstaty) je třeba posuzovat především z materiálního hlediska, tedy zejména zvažovat, zda ten či onen znak je způsobilý definovat jednotlivé kategorie trestných činů a současně je tak od sebe odlišit. Existenci této

³⁴ NEZKUSIL, J. in: MATYS, K. a kol.: *Trestní právo. Komentář. I. Část obecná. 2.*, přepracované vydání. Praha: Panorama, 1980, s. 34.